

LANDSHAFTSHUNOSLIKNING YUZAGA KELISHI
VA RIVOJLANISH TARIXI

Sh.E.Xodjaniyazova

*Buxoro davlat pedagogika instituti Aniq va tabiiy fanlar fakulteti,
Geografiya va iqtisodiy bilim asoslari yo'nalishi talabasi*

Annotatsiya: Landshaftshunoslik, ya'ni landshaftlarni o'rganish va tahlil qilish fani, tabiat va inson faoliyati o'rtasidagi murakkab munosabatlarni o'rganishga qaratilgan ilmiy soha sifatida paydo bo'lgan. Bu fan, asosan, geografiya, ekologiya, biologiya va arxitektura kabi bir qator fanlar bilan bog'liq bo'lib, ularning o'zaro aloqalarini o'rganadi. Landshaftshunoslikning rivojlanishi tarixiy jarayonlar, ilmiy tadqiqotlar va amaliy tajribalar orqali shakllangan.

Kalit so'zlar: landshaftshunoslik, tabiat, geografiya, ekologiya, ilmiy-tadqiqotlar, zamonaviy texnologiyalar, amaliy tajribalar, ekologik muammolar.

Аннотация: Ландшафтная наука, то есть наука об изучении и анализе ландшафтов, возникла как научная область, направленная на изучение сложных взаимоотношений между природой и деятельностью человека. Эта дисциплина в основном связана с рядом дисциплин, таких как география, экология, биология и архитектура, и изучает их взаимосвязь. Развитие ландшафтоведения формировалось на основе исторических процессов, научных исследований и практического опыта.

Ключевые слова: ландшафтоведение, природа, география, экология, научные исследования, современные технологии, практический опыт, экологические проблемы.

Abstract: Landscape science, that is, the science of studying and analyzing landscapes, emerged as a scientific field aimed at studying the complex relationship between nature and human activity. This discipline is mainly related to a number of disciplines such as geography, ecology, biology and architecture, and studies their interrelationships. The development of landscape science was formed through historical processes, scientific research and practical experience.

Key words: landscape science, nature, geography, ecology, scientific research, modern technologies, practical experiences, environmental problems.

Landshaftshunoslikning kelib chiqishi qadim zamonlarga borib taqaladi. Dastlabki landshaftshunoslik g'oyalari qadimgi yunon va rim faylasuflari tomonidan ilgari surilgan. Ular tabiatni o'rganish va uning go'zalligini baholashga intilganlar. Qadimgi yunon faylasuflari, masalan, Aristotel va Platon, tabiatni o'rganish va uning qonuniyatlarini tushunishga harakat qilganlar. Ular landshaftlarni tasvirlashda estetik va falsafiy yondashuvlarni qo'llaganlar. Biroq, landshaftshunoslikning haqiqiy rivojlanishi o'rta

asrlarda va keyinchalik Renessans davrida boshlandi. Bu davrda inson tabiatga nisbatan yangi qarashlar bilan chiqdi va landshaftlarni san'at va adabiyotda tasvirlashga e'tibor qaratdi. Renessans davrida landshaftlar ko'plab san'at asarlarida, masalan, rasm va she'riyatda o'z ifodasini topdi. Bu davrda landshaftlar inson ruhiyatini ifodalash va tabiatning go'zalligini ko'rsatish uchun muhim vosita bo'lib qoldi. XIX asrda landshaftshunoslik ilmiy soha sifatida shakllana boshladi. Bu davrda geografiya va ekologiya fanlarining rivojlanishi landshaftshunoslikning asoslarini yaratdi. Nemis geografiyasi, masalan, landshaftshunoslikning rivojlanishida muhim rol o'ynadi. Karl Ritter va Aleksandr von Humboldt kabi olimlar tabiatni o'rganish va landshaftlarni tasniflashda katta hissa qo'shdilar. Ularning ishlari landshaftshunoslikning nazariy asoslarini yaratdi va bu sohada yangi tadqiqotlar olib borishga imkon berdi. Ritter, o'zining "Geografiya" asarida, landshaftlarni o'rganishning muhimligini ta'kidlagan va ularni geografik jihatdan tasniflashga harakat qilgan. Humboldt esa, tabiatning bir butunligini o'rganishga qaratilgan tadqiqotlari bilan tanilgan. U, shuningdek, landshaftlarning ekologik tizim sifatida qanday ishlashini tushunishga yordam beradigan ko'plab g'oyalarni ilgari surdi. XX asrda landshaftshunoslik yanada rivojlandi. Bu davrda landshaftshunoslikning yangi yo'nalishlari paydo bo'ldi, masalan, landshaft ekologiyasi, landshaft dizayni va landshaftni boshqarish. Landshaft ekologiyasi, tabiat va inson faoliyati o'rtasidagi o'zaro aloqalarni o'rganishga qaratilgan bo'lib, landshaftlarning ekologik tizim sifatida qanday ishlashini tushunishga yordam beradi. Bu sohada olib borilgan tadqiqotlar, landshaftlarning o'zgarishini va ularning ekologik holatini baholashda muhim ahamiyatga ega bo'ldi. Landshaft dizayni esa, inson tomonidan yaratilgan landshaftlarni rejalashtirish va yaratishga qaratilgan. Bu soha, shahar rejalashtirish, bog'dorchilik va arxitektura kabi sohalar bilan chambarchas bog'liqdir. Landshaftshunoslikning rivojlanishi bilan birga, bu sohada yangi metodologiyalar va texnologiyalar paydo bo'ldi. Geoinformatsion tizimlar (GIS), masofaviy sezgi va boshqa zamonaviy texnologiyalar landshaftlarni o'rganish va tahlil qilishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, tadqiqotlarni yanada chuqurlashtirishga yordam beradi. Ushbu texnologiyalar yordamida landshaftlarning o'zgarishini kuzatish, ularning ekologik holatini baholash va inson faoliyatining ta'sirini o'rganish mumkin. GIS texnologiyalari landshaftlarni xaritalash va tahlil qilishda keng qo'llaniladi, bu esa landshaftshunoslik tadqiqotlarini yanada samarali va aniq qilishga yordam beradi.

Bugungi kunda landshaftshunoslik nafaqat ilmiy soha, balki amaliy fan sifatida ham muhim ahamiyatga ega. U shahar rejalashtirish, qishloq xo'jaligi, ekologik muhofaza va tabiatni muhofaza qilish kabi sohalarda keng qo'llaniladi. Landshaftshunoslik, shuningdek, insonlarning tabiat bilan munosabatlarini yaxshilash va barqaror rivojlanishni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Barqaror rivojlanish, landshaftshunoslikning asosiy tamoyillaridan biri bo'lib, u tabiat resurslaridan oqilona foydalanish va ekologik muvozanatni saqlashga qaratilgan. Landshaftshunoslikning rivojlanishi davomida, bu sohada ko'plab muammolar va chaqiriqlar paydo bo'ldi. Urbanizatsiya, iqlim o'zgarishi, tabiiy resurslarning kamayishi va inson faoliyatining tabiatga ta'siri kabi masalalar landshaftshunoslik tadqiqotlarida muhim

ahamiyatga ega. Ushbu muammolarni hal qilish uchun landshaftshunoslik olimlari va mutaxassislari yangi strategiyalar va yechimlar ishlab chiqishga harakat qilmoqdalar. Masalan, shahar landshaftlarini rejalashtirishda yashil maydonlarni ko'paytirish, suv resurslarini boshqarish va ekologik muhofaza qilish choralari ko'rish kabi tadbirlar amalga oshirilmoqda. Landshaftshunoslikning kelajagi, zamonaviy texnologiyalar va ilmiy tadqiqotlar bilan bog'liq. Yangi texnologiyalar, masalan, sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar (big data) landshaftshunoslik tadqiqotlarini yanada rivojlantirishga yordam beradi. Ushbu texnologiyalar yordamida landshaftlarning o'zgarishini kuzatish, ularning ekologik holatini baholash va inson faoliyatining ta'sirini o'rganish mumkin. Shuningdek, landshaftshunoslikning interdisciplinar yondashuvi, ya'ni boshqa fanlar bilan hamkorlikda tadqiqotlar olib borish, bu sohaning rivojlanishiga katta hissa qo'shadi.

Landshaftshunoslikning yuzaga kelishi va rivojlanishi tarixiy jarayonlar, ilmiy tadqiqotlar va amaliy tajribalar orqali amalga oshirilgan. Bu fan tabiat va inson faoliyati o'rtasidagi murakkab munosabatlarni o'rganishga qaratilgan bo'lib, zamonaviy texnologiyalar yordamida yanada rivojlanmoqda. Landshaftshunoslik, shuningdek, barqaror rivojlanishni ta'minlash va insonlarning tabiat bilan munosabatlarini yaxshilashda muhim ahamiyatga ega. Landshaftshunoslikning kelajagi, zamonaviy texnologiyalar va interdisciplinar yondashuvlar bilan bog'liq bo'lib, bu sohaning rivojlanishida yangi imkoniyatlar va chaqiriqlarni keltirib chiqaradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ramazonov, O., & Yusupbekov, O. (2003). "Tuproqshunoslik va dehqonchilik." T: Sharq. - 270 b.
2. Namangan Davlat Universiteti. (2024). "Landshaftshunoslik asoslari fanining rivojlanish tarixi."
3. SamDU. (2024). "Landshaftshunoslikning yuzaga kelishi va rivojlanish tarixi."
4. Namangan Davlat Universiteti. (2024). "Landshaftshunoslik asoslari o'quv."
5. Khamraev, A. (2023). "Landshaftshunoslik: nazariy asoslar va amaliyot." T: Fan va texnologiya.
6. Murodov, M. (2022). "Landshaftshunoslik va ekologiya." T: O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi.
7. Tashkent State University of Economics. (2023). "Landshaftshunoslik va uning iqtisodiy ahamiyati."
8. Gafurov, A. (2024). "Landshaftshunoslik va urbanizatsiya." T: O'zbekiston Milliy Universiteti.